

ВІДГУК

офіційного опонента – кандидата наук з фізичного виховання та спорту,
доцента **Таран Лариси Миколаївни**
на дисертаційну роботу **Ши Шенвень**
за темою «**Організаційні умови впровадження екологічних засад сталого розвитку при проведенні спортивних змагань**», представлену на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт

Актуальність дисертаційної роботи. Дисертаційна робота спрямована на вирішення актуального завдання – обґрунтування та розроблення організаційних умов упровадження екологічних засад сталого розвитку в процес підготовки та проведення спортивних змагань.

Актуальність теми не викликає сумнівів, оскільки в умовах загострення глобальних екологічних проблем концепція сталого розвитку стає обов'язковою вимогою для всіх сфер суспільної діяльності, включаючи спорт. Спортивні події, особливо масштабні, генерують значне ресурсоспоживання, велику кількість відходів, підвищене транспортне навантаження, що створює додатковий антропогенний тиск на довкілля. Саме тому впровадження екологічно орієнтованих підходів до їх організації є нагальною вимогою часу.

Як слушно зазначає автор, світова практика вже накопичила певний досвід екологізації спортивних заходів, однак аналіз наукових джерел свідчить про фрагментарність існуючих досліджень. Більшість із них зосереджені на окремих природоохоронних ініціативах або технологічних рішеннях, тоді як системне управління екологічною складовою спортивних подій, формування комплексних організаційних умов та методики оцінювання ефективності екологічних заходів залишаються недостатньо розробленими. Саме ця прогалина й зумовлює необхідність наукового обґрунтування організаційних механізмів інтеграції принципів сталого розвитку в практику підготовки та проведення змагань різного рівня.

Особливої ваги темі надає те, що сучасний спортивний менеджмент дедалі більше розглядає змагання як комплексні події, що потребують узгодженого управління ресурсами, інфраструктурою, транспортними потоками, відходами та комунікаціями. У цьому контексті впровадження екологічних засад сталого розвитку виконує не лише природоохоронну, але й соціально-відповідальну, іміджеву та культурно-виховну функції, сприяючи формуванню екологічної культури учасників спортивного руху.

Таким чином, актуальність дисертаційного дослідження є беззаперечною як з наукового погляду – заповнення теоретичного пробілу в системному управлінні екологічними аспектами спортивних подій, так і з практичного – потреба в конкретних організаційних умовах для організаторів змагань.

Мета дисертаційної роботи полягає у розробленні та науковому обґрунтуванні ефективних організаційних умов, що сприяють упровадженню

екологічних засад сталого розвитку під час підготовки та проведення спортивних змагань різного рівня.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Плану науково-дослідної роботи НУФВСУ на 2021–2025 рр. за темою 1.2. «Історіографія олімпійських видів спорту як джерело вивчення олімпійської спадщини» (№ державної реєстрації 0121U108333, Індекс УДК 796.032:930.1).

Наукова новизна дисертаційної роботи.

– *уперше* обґрунтовано та розроблено модель організаційних умов впровадження екологічних засад сталого розвитку під час підготовки та проведення спортивних змагань, яка охоплює стратегічно-нормативний, організаційно-управлінський, інструментально-технологічний, соціально комунікаційний та моніторингово-оціночний блоки та забезпечує системний підхід до управління екологічною складовою спортивних подій різного рівня, а також алгоритм поетапного її впровадження, що конкретизує послідовність реалізації управлінських рішень на всіх етапах життєвого циклу спортивної події;

– *дістала подальшого розвитку* систематизація бар'єрів і можливостей впровадження екологічних практик у процес організації спортивних змагань, що дозволило виокремити інституційні, економічні, організаційно-управлінські, інфраструктурні, соціально-культурні та інформаційні чинники, які визначають ефективність екологізації спортивних подій;

– *додовнено* дані щодо ключових екологічних чинників, що впливають на організацію сталих спортивних подій, зокрема ресурсоспоживання, транспортну мобільність, утворення відходів, використання спортивної інфраструктури, просторові особливості територій проведення та потенційний вплив на локальні екосистеми;

– *удосконалено* підходи до оцінювання ефективності впровадження екологічних засад у спортивні змагання шляхом застосування інтегрального показника, що враховує результативність екологічних заходів, ресурсну ефективність та рівень системної інтеграції управлінських рішень;

– *набули подальшого розвитку* наукові уявлення про роль спорту як інструменту сталого розвитку, зокрема щодо формування екологічної культури учасників спортивного процесу, підвищення соціальної відповідальності організаторів змагань та впровадження екологічно орієнтованих управлінських практик у сфері фізичної культури і спорту;

– *розроблено практичні рекомендації* для організаторів спортивних змагань різного рівня щодо впровадження екологічних принципів сталого розвитку, які передбачають використання ресурсоефективних технологій, впровадження систем екологічного менеджменту, удосконалення нормативного регулювання, розвиток екологічної освіти та інформаційно комунікаційної підтримки екологічних ініціатив у спорті.

Практичне значення результатів дослідження полягає:

- у можливості використання розробленої структурно-функціональної моделі як інструменту планування, оцінки та удосконалення екологічної складової при підготовці та проведенні спортивних змагань;
- у створенні методичного підґрунтя для розробки стандартів і регламентів, що регулюють екологічні аспекти спортивних подій;
- у розробці рекомендацій для організаторів, муніципальних служб, спортивних федерацій щодо впровадження екологічних практик (зниження рівня відходів, екологічний транспорт, зелена інфраструктура тощо);
- у можливості інтеграції результатів дослідження в навчальні програми, курси з управління у сфері спорту, сталого розвитку, менеджменту подій;
- у сприянні формуванню екологічної культури та відповідальної поведінки серед учасників, волонтерів, глядачів та громадян у цілому.

Матеріали дисертаційного дослідження дозволили вдосконалити викладання навчальної дисципліни: «Олімпійський спорт» у Національному університеті фізичного виховання і спорту (акт впровадження від 17 грудня 2024 р.; додаток В); роботу ДЮСШ «Динамо», м. Київ (акт впровадження від 10 листопада 2025 р.; додаток Г); роботу Національної федерації фехтування України (акт впровадження від 10 листопада 2025 р.; додаток Д).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Основні наукові положення дисертаційного дослідження обумовлені актуальністю проблеми, підкріплені достатньою аналітичною науковою базою. Об'єкт і предмет дослідження відповідають меті та завданням роботи. Етапи дослідження є логічними та послідовними відповідно до загальної концепції роботи. Достовірність отриманих результатів як на теоретичному, так і на практичному рівні забезпечено відповідністю методів дослідження. Високий рівень релевантності зібраних даних обґрунтовано достатньою кількістю літературних джерел. Ступінь вірогідності отриманих результатів зумовлено необхідною тривалістю написання дисертаційної роботи (2021-2026 рр.); залученням до опитування за допомогою анкетування респондентів у загальній кількості 156 осіб, зокрема спортсменів (етап спеціалізованої базової підготовки та максимальної реалізації індивідуальних можливостей) у кількості 76 осіб, 27 тренерів, 17 представників спортивних федерацій та організаторів змагань, 12 науково-педагогічних представників 6 закладів вищої освіти України; 104 здобувачів 2 закладів вищої освіти України; застосуванням індикаторного аналізу, багатокритеріального аналізу, використання критерію Пірсона, критерію Краскела-Уолліса.

Характеристика основних положень роботи. Матеріали дисертаційного дослідження викладено на 222 сторінках друкованого тексту державною мовою (186 сторінок основного тексту). У структурі дисертаційної роботи виділено: анотацію двома мовами, список публікацій здобувача за темою дисертації, зміст, вступ, п'ять розділів та висновки до першого, третього і четвертого розділів, загальні висновки, практичні рекомендації, список використаних джерел (188 найменувань, із яких 162 іноземною

мовою), 7 додатків. Цифровий матеріал дисертації проілюстровано 11 таблицями та 24 рисунками.

У **вступі** автором обґрунтовано актуальність дослідження; зв'язок дисертаційної роботи з науковими планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження; розкрито наукову новизну та особистий внесок здобувача; надано відомості про публікації та апробацію результатів дисертації, практичне значення отриманих результатів дослідження; наведено данні про структуру та обсяг дисертації.

У Розділі 1 **«Базові положення впровадження екологічних засад сталого розвитку під час організації та проведення спортивних змагань»** проаналізовано концепцію сталого розвитку та її екологічну складову, роль спорту як інструменту сталого розвитку в міжнародному контексті, зокрема значення спорту у досягненні цілей сталого розвитку ООН та вплив міжнародних організацій у просуванні екологічних і соціальних аспектів сталого розвитку через спорт, сутність та класифікацію спортивних змагань.

Сучасне розуміння сталого розвитку формується як відповідь на глобальні екологічні, соціальні та економічні виклики й ґрунтується на необхідності гармонізації потреб суспільства з можливостями природного середовища. Еволюція цієї концепції, її інституціоналізація на міжнародному рівні та закріплення у ключових документах ООН засвідчують про зростання ролі екологічної складової як базового елемента довгострокового розвитку людства.

У системі реалізації ідей сталого розвитку спорт постає універсальним соціальним інструментом, здатним впливати на широке коло суспільних процесів. Його потенціал полягає у сприянні зміцненню здоров'я, соціальній інтеграції, вихованню цінностей миру, рівності та відповідальності, а також у формуванні екологічної свідомості. Міжнародні ініціативи та стратегічні документи ООН закріпили за спортом статус ефективного механізму досягнення Цілей сталого розвитку, що підтверджується системною діяльністю міжнародних організацій у цій сфері.

Важливе місце у структурі спортивної діяльності займають спортивні змагання, які виступають інтегрованою формою прояву фізичної активності, соціальної взаємодії та суспільного визнання спортивних досягнень. Сучасні змагання виходять за межі суто спортивної події, набуваючи соціального, економічного та екологічного значення, що обумовлює необхідність їх організації з урахуванням принципів сталого розвитку.

Класифікація спортивних змагань за функціональними, організаційними, віковими та професійними ознаками дозволяє систематизувати змагальну діяльність і забезпечити її відповідність рівню підготовленості спортсменів та цілям тренувального процесу. Водночас ефективність і сталість змагальної діяльності значною мірою залежить від умов її проведення – матеріально-технічного забезпечення, кліматичних і географічних чинників, суддівства, поведінки вболівальників і тренерів. Урахування цих чинників у поєднанні з екологічними, соціальними та

економічними аспектами створює передумови для інтеграції принципів сталого розвитку в організацію спортивних змагань.

Результати досліджень Розділу 1 висвітлено в **3 публікаціях**.

У Розділі 2 «**Методи та організація дослідження**» наведено методи, які було використано для розв'язання мети і завдань дисертаційної роботи: аналіз літературних джерел, документальних матеріалів та інформації з мережі Інтернет, опитування, метод експертних оцінок, структурно-функціональний аналіз, моделювання, індикаторний аналіз, багатокритеріальний аналіз, математико-статистичні методи аналізу та обробки результатів дослідження.

Висвітлено організацію дисертаційного дослідження, яке було проведено протягом 2021-2026 рр. та складалось з 3 етапів.

У Розділі 3 «**Сучасні підходи до впровадження екологічних принципів у міжнародному спортивному русі**» представлено еволюцію екологічної відповідальності в міжнародному спортивному русі, огляд екологічних ініціатив під час проведення Олімпійських ігор, чемпіонатів світу та інших спортивних подій і екологічну освіту як елемент олімпійської освіти.

Еволюція екологічної відповідальності в міжнародному спортивному русі характеризується переходом від поодиноких символічних ініціатив 1970-х років до системної, інституціоналізованої екологічної політики, закріпленої в стратегічних документах МОК та міжнародних спортивних федерацій. Екологія трансформувалася з додаткового елементу організації Ігор у повноцінний стратегічний напрям розвитку, інтегрований у концепції Олімпійського порядку денного 2020 та 2020+5.

Аналіз досвіду проведення Олімпійських ігор 1990–2020-х років засвідчив поступове посилення кліматично орієнтованого підходу, впровадження стандартів екологічного менеджменту, розвитку циркулярних практик, систем моніторингу викидів і механізмів оцінки екологічної спадщини. Водночас ефективність реалізації екологічних стратегій залишається нерівномірною та залежить від інституційної спроможності організаторів, економічних умов і рівня прозорості управління.

Досвід чемпіонатів світу та інших міжнародних змагань свідчить про поширення екологічно орієнтованих підходів за межі Олімпійського руху. Міжнародні федерації поступово переходять від декларативних заяв до формалізованих стратегій сталого розвитку, однак проблема незалежної верифікації екологічних результатів та об'єктивного вимірювання кліматичної нейтральності залишається актуальною.

Результати соціологічного дослідження підтвердили, що більшість представників спортивної спільноти визнають важливість впровадження екологічних принципів у процес організації та проведення змагань. Водночас рівень практичної реалізації екологічних принципів є нерівномірним. Найбільш системний підхід демонструють представники спортивних федерацій та викладачі ЗВО, тоді як серед спортсменів і студентів переважає часткове або епізодичне врахування екологічних аспектів.

Серед основних бар'єрів впровадження екологічних принципів респонденти визначили недостатнє фінансування, відсутність чітких

нормативних вимог, низький рівень екологічної культури та брак організаційного досвіду. Це свідчить про потребу комплексного підходу, що поєднуватиме фінансові, управлінські та освітні механізми.

Результати статистичного аналізу підтвердили, що виявлені відмінності у відповідях респондентів мають не випадковий характер і є статистично значущими ($p < 0,05$). Зокрема, встановлено залежність рівня обізнаності, оцінювання важливості та практичного впровадження екологічних принципів від професійної належності респондентів. Водночас у межах окремих груп спостерігається відносна узгодженість відповідей, що дозволяє вважати отримані результати репрезентативними та такими, що відображають сформовані позиції учасників спортивного середовища.

Узагальнюючи отримані результати, можна констатувати, що сучасний міжнародний спортивний рух перебуває на етапі поглибленої інтеграції принципів сталого розвитку, однак повна реалізація екологічної відповідальності потребує посилення інституційних механізмів, системного моніторингу, прозорості управління та розвитку екологічної культури всіх суб'єктів спортивної діяльності.

Результати досліджень Розділу 3 висвітлено в **5 публікаціях**.

У Розділі 4 «**Екологічна складова організації спортивних змагань: чинники, виклики та шляхи реалізації**» подано ключові екологічні чинники та виклики у сфері організації змагань, бар'єри та умови, що впливають на ефективність реалізації екологічної складової сучасного спортивного руху, модель організаційних умов впровадження екологічних засад сталого розвитку у спортивні події.

Аналіз екологічних чинників у сфері організації спортивних змагань засвідчив, що спортивні події формують багаторівневий екологічний слід, який охоплює як короткострокові (ресурсоспоживання, відходи, транспортне навантаження), так і довгострокові впливи, пов'язані з трансформацією територій та порушенням екосистем. Побудована структурно-логічна схема дозволила обґрунтувати причинно-наслідковий і кумулятивний характер такого впливу.

Дослідження бар'єрів і умов екологізації підтвердило залежність її результативності від системної керованості процесу. Виокремлено ключові групи бар'єрів та визначено комплекс умов, взаємодія яких забезпечує сталу екологічну трансформацію спортивної діяльності.

У розділі розроблено модель організаційних умов впровадження екологічних засад сталого розвитку у спортивні події, що охоплює повний життєвий цикл заходу, а також запропоновано алгоритм її поетапного впровадження. Обґрунтовано систему оцінювання ефективності моделі та алгоритму на основі інтегрального індексу, що забезпечує комплексне вимірювання результативності.

Апробація моделі та алгоритму у діяльності ДЮСШ «Динамівець» (м. Київ) під час проведення змагань з фехтування засвідчила їх практичну застосовність і водночас виявила низький рівень ефективності впровадження (інтегральний показник – 0,16), зумовлений недостатньою формалізацією

екологічної політики, обмеженим використанням ресурсоефективних технологій та відсутністю системного моніторингу.

Отримані результати підтверджують необхідність комплексного підходу до екологізації спортивних подій та доцільність подальшого впровадження запропонованої моделі з урахуванням специфіки спортивних організацій і ресурсних обмежень.

Результати досліджень Розділу 4 висвітлено в **4 публікаціях**.

У Розділі 5 «**Аналіз та узагальнення результатів дослідження**» здійснено узагальнення та поглиблений аналіз результатів дослідження організаційних умов упровадження екологічних засад сталого розвитку під час проведення спортивних змагань, які співставлено з наявними науковими даними, що в цілому доповнює наукові пошуки. Висвітлено результати, які є абсолютно новими, а також підтверджують та доповнюють опубліковані матеріали.

У **висновках** дисертаційного дослідження викладено основні результати роботи у відповідності до визначеної мети та завдань.

Практичні рекомендації структуровано за ключовими стейкхолдерами (управлінські, інфраструктурні, операційні та поведінкові групи), що відповідає багаторівневій логіці моделі (стратегічно-нормативний, організаційно управлінський, інструментально-технологічний, соціально-комунікаційний та моніторингово-оціночний блоки).

Практичні поради, що містять ключові рекомендації, очікуваний ефект та показники контролю (КРІ/індикатори), пропонуються для представників органів державної влади та місцевого самоврядування, спортивних федерацій/ліг/правовласників змагань, оргкомітетів/дирекцій змагань, адміністрації спортивних споруд/власників інфраструктури, постачальників/служб кейтерингу/підрядників, волонтерів/представників служби безпеки, спортсменів та тренерів, глядачів/вболівальників, а також представників неурядових організацій/місцевих громад/експертів.

Повнота викладення матеріалів дисертації у роботах, які опубліковані автором. Наукові результати дисертації висвітлені в 6 наукових працях: серед яких 4 статті у наукових фахових виданнях України; 1 публікація апробаційного характеру, 1 публікація додатково відображає наукові результати дисертації.

Окрім цього основні результати теоретичних положень і практичних здобутків дисертаційної роботи оприлюднено на різноманітних конференціях національного та міжнародного рівня: I Відкритій конференції молодих вчених ННОІ НУФВСУ «Олімпійський спорт і освіта» (Київ, Україна, 2025 р.) (Додаток Б), XVI Міжнародній конференції молодих вчених «Молодь та олімпійський рух» (Київ, 30 листопада 2023 р.); XVII Міжнародній конференції молодих вчених «Молодь та олімпійський рух» (Київ, 30 травня 2024 р.); VII Міжнародній конференції «Сталий розвиток і спадщина у спорті: проблеми і перспективи» (Київ, 29-30 листопада 2023 р.), VIII Міжнародній конференції «Сталий розвиток і спадщина у спорті: проблеми і перспективи» (Київ, 20-21 листопада 2024 р.), IX Міжнародній конференції «Сталий

розвиток і спадщина у спорті: проблеми і перспективи» (Київ, 19-20 листопада 2025 р.); XX Міжнародній науково-методичній конференції «Фізичне виховання в контексті сучасної освіти» (Київ, 12-13 червня 2025 р.).

Зауваження щодо змісту дисертації та анотації.

1. Автором детально розкрито завдання 2 щодо екологічних заходів організаційних комітетів з підготовки Олімпійських ігор у підрозділі 3.2.1, що є важливим результатом для узагальнення напрямків реалізації екологічних стратегій. Водночас, з огляду на мету, об'єкт і предмет дослідження, обсяг наведеного матеріалу (с. 73-104) видається надмірним порівняно з його внеском у вирішення основних завдань роботи. На нашу думку було б доцільно частину матеріалу подати у таблицях із систематизацією певних екологічних ініціатив.

2. У підрозділі 3.2.2 проаналізовано екологічні практики міжнародних федерацій, однак виключно на прикладі чемпіонатів світу, інші спортивні події не розглядаються. Водночас обсяг підрозділу є непропорційно малим (с. 104-107) порівняно з підрозділом 3.2.1. На наш погляд, розширення змісту за рахунок аналізу екологічних ініціатив інших змагань забезпечило б як відповідність назви, так і рівномірність розподілу матеріалу.

3. Автором зібрано важливу інформацію про розвиток екологічної освіти, яка стосується як професійної підготовки фахівців фізичної культури і спорту, так і роботи з учнівською молоддю у закладах загальної середньої освіти (підрозділ 3.3), однак назва Розділу 3 зорієнтована виключно на «міжнародний спортивний рух», що є вужчим за фактичне його наповнення. Вважаємо, що розширення назви розділу за рахунок включення екологічної освіти зробило б її більш відповідною до змісту.

4. На Рисунку 3.1 наведено чотири етапи розвитку екологічної політики в олімпійському русі та у підсумку (с. 104) зазначено що «сукупність отриманого досвіду стала підґрунтям для формування етапності розвитку екологічної політики як складової розвитку олімпійського руху...». Доцільно було б чітко сформулювати критерії цієї періодизації (наприклад, ключові події, зміна підходів у документах МОК або впровадження нових екологічних стандартів), оскільки без цього вибір хронологічних меж виглядає недостатньо обґрунтованим.

5. У висновку 9 стверджується, що визначено комплекс умов, які «...забезпечують ефективність впровадження екологічних засад...». Вважаємо, що наявність критеріїв або ключових індикаторів результативності, за якими можна оцінити цю ефективність, підсилила б практичну значущість дослідження (наприклад, зменшення відходів, рівень енергоефективності тощо).

6. У положенні наукової новизни зазначено, що розроблена модель «забезпечує системний підхід до управління екологічною складовою спортивних подій різного рівня», однак не визначено обмежень щодо масштабу або виду спорту. У такому формулюванні модель позиціонується як універсальна, хоча, на нашу думку, вона потребує адаптації до різних типів змагань і тому доцільно конкретизувати межі її застосування.

7. У тексті дисертаційної роботи наявні окремі технічні та граматичні помилки.

Висновок.

Дисертаційна робота **Ши Шенвень** за темою «**Організаційні умови впровадження екологічних засад сталого розвитку при проведенні спортивних змагань**», відповідає вимогам до оформлення дисертацій, які затверджені наказом МОН України від 12.01.2017 р. № 40 зі змінам і доповненнями, внесеними наказом МОН України від 31.05.2019 р. № 759 та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, який затверджено постановою КМУ від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт.

Офіційний опонент:

доцент кафедри олімпійського
та професійного спорту
Харківської державної академії
фізичної культури,
кандидат наук з фізичного виховання
та спорту, доцент

Лариса ТАРАН